

KÖZLEMÉNYEK

Laudatio Egyed Emese irodalomtörténész, egyetemi tanár tiszteletére

A Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata kitüntetésének¹ 2021. június 8-án a kolozsvári Magyar Főkonzulátus dísztermében való átadása alkalmából

Egyed Emese, a költő

Az 1990-es évek közepén – a Babeş–Bolyai Tudományegyetem ugyan csetlő-botló, elsőéves német–magyar szakos bölcsészhallgatójaként, de Kolozsvár szellemiségéhez illően mégiscsak Szent György elszántságával! – éppen a román–magyar Kari Könyvtár akkortájt még kartotékos katalógusrendszerével birkóztam, amikor egyszer csak kinyílt a kopár katalógusterem ajtaja, és egy franciás eleganciájú, csinos és kislányosan halk hangú, fiatal tanárnő lépett be vélhetőleg tanítványától kísérve a szűk olvasói térbe. A számomra akkor még ismeretlen tanárnő barátságos derűvel, valami engem azonnal megkapó szakmai alázattal mutatott meg néhány adatot a cédulákat rejtő fiókokban a hozzám hasonló zöldfülű famulusnak; mintha Verseghy Ferenc neve hangzott volna el akkor közöttük. „Nagyon köszönöm Egyed Emese tanárnőnek, hogy külön is időt szánt rám”, mondta végezetül a beavatott, majd mindketten elmentek.

Ez volt az első, ugyan közvetett, de mégiscsak személyes találkozásom Egyed Emesével, akit azonban már jóval korábbról ismertem annál, hogy a kolozsvári Bölcsészkar könyvtárában véletlenül (sorsszerűen?) találkoztunk volna egymással. Egyed Emese, az erdélyi költőné nevével, különleges hangulatú verseivel, helyenként enigmatikus szóhasználatú írásaival először az kilencvenes évek első felében Szatmárnémetiben találkoztam a Helikon hasábjain. Éppen ezért is érintett meg akkor az első könyvtári találkozás: verseinek egyszerre líraian finom és régiesen veretes, de mindenképpen elvont szépségű nyelvezete, amelyet többek között olyan verseskötetei mutatnak meg, mint a *Madárcsontú versek* (1993), az *Élővizek* (1995), majd később a *Csönd* (1998), a *Paian* (2017) vagy a *Daphne ideje* (2021), számomra ekkor öltött először testet egy

¹ „EGYED EMESE irodalomtörténész, egyetemi tanár az erdélyi magyar tudományos és kulturális életben betöltött kimagasló szerepe, a felvilágosodás korának kutatása terén elért eredményei, valamint jelentős oktatói tevékenysége elismeréseként” Áder János köztársasági elnöktől 2021. március 15-én a **Magyar Érdemrend lovagkeresztje polgári tagozata** kitüntetését kapta.

légius finomságával, sokrétű tájékozódottságával megnyerő tudományos jelenség formájában, aki nem sokkal később egy teljes tanéven keresztül lett és azóta is örök mesterem.

Névjegy – pályakép (1)

Egyed Emese Kolozsvár szülötte. Tanulmányait szülővárosában végezte, ugyanitt szerez tanári diplomát a Babeş–Bolyai Tudományegyetem francia–magyar szakán (1980). Pályáját a kolozsvári Brassai Sámuel Líceum magyar szakos tanáraként kezdte (1980–1988), ezt követően az Utunk/Helikon irodalmi lap szerkesztője (1988–1990), később külső munkatársa. 1990 őszétől a BBTE oktatója lesz, doktori disszertációját Barcsay Ábrahám költészetéről írta (1996), amely *Levevők fejéről Múzsák sisakomat. Barcsay Ábrahám költészete* címmel (az Erdélyi tudományos füzetek sorozat 224. darabjaként) az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában jelent meg 1998-ban. 1998–2007 között a Magyar Irodalomtudományi Intézet vezetője, 2002-től egyetemi tanárként tevékenykedik, 2004-től pedig doktori témavezető.

Egyed Emese, a tanár és egyetemi oktató

Maradandó találkozásaimban Egyed Emese professzor asszonnyal, a kolozsvári hungarológia szak problémaérzékeny oktatójával, a sokunk pályáját meghatározó tanáregyéniséggel valamilyen titokzatos módon többször jelen van és fontos szerephez jut a kert. A professzor asszonynál elsőként magyar felvilágosodást hallgattam, majd a második közös félévben reformkort és romantikát. A középiskolai magyarórákon a felvilágosodás korszaka semmiféle mélyebb nyomot nem hagyott vagy különösebb érdeklődést nem keltett fel bennem; Egyed Emesének ezt valamilyen varázslattal egy csapásra, az első felvilágosodásról szóló előadásával sikerült megváltoztatnia. Az első hivatalos találkozásunk során a 18. század kertkultúrájáról, illetve a felvilágosodás kori természetszemléletről értekezett konkrét szövegpéldák, rendkívül gazdag képanyag, sőt – ami nagyon megkapó volt – saját táblarajzok segítségével. Szakirodalmat pedig úgy ajánlott, hogy a saját könyvtárából kínált fel azonnali kölcsönzésre könyveket, tanulmányokat a következő óráig. Magam is odasomfordáltam tehát a professzor asszonyhoz, és rögtön elkértem az egyik általa ajánlott német nyelvű szaktanulmányt a 18. század francia- és angol-kertjeinek irodalmi vonatkozásairól. Azt hiszem, a felvilágosodás korszaka és kitűnő erdélyi ismerője engem akkor és ott nyert meg máig önmagának.

Egyed Emese fogadtatása az évfolyamunkon ennek ellenére megosztott volt. Voltak olyanok, akik szerint a filológiának mint tudománynak sem a társművészetekhez, sem az alkotó együttgondolkodáshoz nincs köze, s Egyed Emese óráin mindkettő valóban helyett kapott. Az „egyedemesisták” Csokonai *Karnyónéj*ának tanulmányozása során irodalmi farsangot szerveztek irányításával, vagy a magyar költészet napján ikerszilvafát ültettek és verseket olvastak fel a Mariánum kertjében; az ellentábor ráérősen méltatlankodott/elégedetlenkedett. Mégis úgy gondolom, az idő Egyed Emese professzor asszony emberközeli, egyéníteni igyekvő, belső szabadságra nevelő pedagógiáját igazolja. Az akkori, a korábbi vagy éppen későbbi évfolyamokról is többen lettek egyetemi oktatók, lapszerkesztők, tudományos kutatók Romániában és külföldön egyaránt, olyan pályatársak, akikkel a kitüntetett mindig nagyon szívesen működik

együtt főbb szakterületein, tudományos és kulturális vállalásai során. S minden bizonnyal megnevezhetem immár Egyed Emese tanáregyenységének egy rendkívül egyéni, egyedi vonását – azt hiszem, ars poeticája szerves részeként –: a tudomány művészet felőli, mindig alkotó jellegű, emberléptékű megközelítése.

Névjegy – pályakép (2)

Az ünnepeelt oktatási tevékenysége és kutatási területe rendkívül sokrétű: az 1700 és 1849 közötti magyar irodalom története mellett színházi kultúrát, kritikai szövegkiadást, a hungarológiai tanulmányok történetét és intézményeit, illetve antik irodalom- és kultúrtörténetet tanít. Az európai irodalom- és színháztörténetre, különösen a felvilágosodás korára, illetve a francia–magyar kultúrkapcsolatokra vonatkozó kutatásai számos hazai és külföldi tudományos előadásban és konferencia-részvételben, tanulmányban, szerkesztett kötetben és önálló könyvben öltöttek testet. Főbb munkái közül itt csak néhányat emelnék ki:

Kard és penna címmel a felvilágosodás magyar irodalmáról közöl tanulmánykötetet a budapesti Osiris kiadó gondozásában (1998); *Adieu, édes Barcsaym* című monográfiája 2001-ben a marosvásárhelyi Mentornál jelenik meg (2001); ugyanebben az évben Barcsay Ábrahám Orczy Lőrinchez írott leveleit (1771–1789) rendezi sajtó alá és látja el jegyzetekkel *Mennyei Barátom!* címmel az *Erdélyi tudományos füzetek* sorozatban (236.)

Egyed Emese, a kutató(tanár) és tudós

Egyed Emese tudósként hisz a tapasztalatokat termékenyen mozgósító beavatásban, keresi és ösztönzi a generációk és a diszciplínák közötti jótékony párbeszédet. Ha ezen meglátásomat szövetszerűen is bizonyítanom kellene, akkor az ünnepeltnek egyetlen művéből idéznék: a *Láttató világek* című, a Mentor Kiadónál 2014-ben napvilágot látott színháztörténeti tanulmánykötetének Prologusában a szerző a következőt írja: „Fogadd el e közelítő könyvet [...] egészítsd ki tudásoddal, élményeiddel...” – Számomra Egyed Emese tudósi hitvallása egyértelműen tetten érhető ebben az egyetlen mondatban is: Tudósként nem akar végérvényesen lezárt gondolatso- rokat, végsőkéig kiforrott meggyőződések megfogalmazni; sokkal fontosabb számára magának a gondolatok képződésének az izgalmas folyamata, az eszmék élő közegben történő, szakmai barátságokban testet öltő, állandó cseréje.

S tudósként, azt gondolom, mindig egy időben kutatótanárként is létezik: fiatalabb kollégáival, tanítványaival szervezett nyári kutatóútjai, számos romániai tudományos gyűjtemény (Marosváráshely, Szatmár, Bukarest stb.) közös feltérképezése valójában a tudományra és az olvasásra fordítható idő másokkal való önzetlen megosztását, a szakmai tapasztalatok és felismerések emberközeli áramlását jelentik.

Még nagyon élénken emlékszem azon tanévzáró kiskonferenciák termékeny beszélgetéseire és emberséges hangulatára, amelyeken a társaimmal együtt – tudományos szárnypróbálgatás gyanánt – első kutatási eredményeinket Egyed Emese professzor asszony kezdeményezésére olyan tudósegényiségek jelenlétében mutathattuk be, mint Antal Árpád, Cs. Gyimesi Éva, Kötő József vagy Engel Károly. S egy pillanatra felvillan előttem életem első tudományos

munkájának, Heinrich von Kleist *Heilbronni Katica* című drámájáról írt német nyelvű TDK-dolgozatának a megbeszélése: a professzor asszonnyal a Mariánum kertjében beszélünk meg találkozót. A tanár nő gyümölcsöt, friss sajtot tesz le elénk, majd több órán keresztül együtt olvassuk, javítjuk az opuszt, beszélgetünk Kleist drámájáról, amelyre mellesleg a figyelmemet is a hungarológia professzora hívta fel korábban. Vajon az én kedves tudós örangyalomnak mikor juthat ideje pihenni? – gondolom magamban aznap este lefekvés előtt, a Mariánum-kerti tudományos agapéra hálával emlékezve vissza.

Egyed Emeséről még valami elmondható, ami csupán különleges tudóseyéniségeknek sikerül: az ünnepelt kétséget kizáróan iskolateremtő egyéniség, hiszen a magyar felvilágosodás megkerülhetetlennek számító kutatójaként a 2000-es évek elején nem csupán az erdélyi felvilágosodás meghatározó személyiségét, Aranka Györgyöt és körét vizsgáló kutatóműhelyt hozott létre a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Irodalomtudományi Intézetének és a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesületnek együttműködésében, de a kilencvenes évek második felétől az erdélyi színházi kultúra szisztematikus, csoportos kutatásának irányítása is a nevéhez fűződik. Olyan kötetek bizonyítják kutatásszervező munkájának kivételes hatékonyságát, mint a 2004-ben megjelent *Az emberarcú intézmény. Tanulmányok Aranka György köréről az Erdélyi tudományos füzetek* sorozatban (249.) vagy a Biró Annamáriával közösen szerkesztett *Aranka György és a tudomány megújuló alakzatai* című konferenciakötet (2018). A színháztörténeti kutatócsoport eredményei is több, jól ismert szakkiadványban konkretizálódtak a *Scientia*, a *Kriterion*, illetve a Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadásában, ezek: *Theátrumi könyvecske. Színházi zsebkönyvek és szerepük a régió színházi kultúrájában* (2002), „*Szabadon fordította...*”. *Fordítások a magyar színjátszás céljaira a XVIII–XIX. században* (2003), *Néző, játék, olvasó. Dráma- és színháztörténeti tanulmányok* (2004), *Ismeretség. Interkulturális kapcsolatok a színház révén, XVII–XIX. század* (2005), a Bartha Katalin Ágnessel és Tar Gabriella-Nórával közösen szerkesztett *(Dráma)szövegek metamorfózisa. Kontaktustörténetek* (2011).

Ugyancsak az ünnepelt kezdeményezésére jött létre és társszerkesztésében jelenik meg 2013-tól az Erdélyi Múzeum-Egyesület Certamen-sorozata, amely lassan egy évtizede a Magyar Tudomány Napján elhangzó 1. szakosztályi előadások szerkesztett változatának közzétételére vállalkozik.

A megjelent egyéni vagy többszerzős kötetek a bennük összegyűjtött és feldolgozott óriási adatmennyiségen túlmutatva a tudós hatalmas munkabírásának, rendkívüli tudományszervező készségének lenyomatai, ugyanakkor általuk egyértelművé válik az is, amit magam csak jóval később, az ünnepeltnek immár tanártársaként értettem meg, mégpedig az, hogy Egyed Emese számára a kutatás, a tudományművelés és tudásközvetítés nem egyszerűen szakmai feladat, hanem emberi alkotás, fogva, a világra való nyitottságából és őszinte kíváncsiságából adódóan elsősorban életforma, igazából felszabadító jellegű, mert a játékot sem nélkülöző lételem.

Névjegy – pályakép (3)

Nem véletlen, hogy Egyed Emese az erdélyi színházi kultúrát érintő speciális kollégiuma mentén hívta életre a THÉ-Trupp Egyetemi Irodalmi Színpadot, melynek játék mestere, rendezője, egyben dramaturgia is. Olyan előadások jöttek így létre kezdeményezésére, mint például a budapesti Bábszínházban 2007-ben bemutatott német nyelvű *Niklas Zrini oder die*

Belagerung von Sigeth (Fr. Werthes) című bábelőadás a budapesti Irodalomtudományi Intézet 18. századi Osztályának felkérésére. A Kolozsvári Magyar Operával együttműködve az erdélyi kultúraszervezés kiemelkedő mesterének sikerült a műkedvelőket és a hivatásosokat is összekapcsolnia a *Gróf Bonnévál vagy az idegenek Konstancinápolyban* (K. Boér Sándor) című 2011-es, Mikes-évfordulós kolozsvári ősbemutató keretében; a kolozsvári színjátszás 200. éves jubileuma alkalmából pedig 2021-ben felolvasószínházat szervezett, amikor iskolai tanárok és egyetemi oktatók, zeneiskolások és doktoranduszok az 1821-es egyik nyitóelőadást, Szentjóni László *Mátyás király* vagy *A nép szeretete jámbor fejedelmek jutalma* című érzékenyjátékát keltették újra életre az egykori kolozsvári Kőszínház mai utódépületében.

Egyed Emese kultúraszervezői arca számomra főképpen barátságokról szól: kulturális rendezvényei az élettel szakmai találkozások és kötetlen beszélgetések helye; azt hiszem, a kultúrát elsősorban mint örömteli emberi találkozást, belsőleg is megerősítő megmerítkezést értelmezi.

Pillantás Árkádiába

Maradandó találkozásaimban Egyed Emese professzor asszonnyal, az ünnepelttel valamilyen titokzatos módon fontos szerephez jut a kert. Kérem, engedjék meg, hogy köszöntő beszédemet Egyed Emesének az 1999-es frankfurti könyvvásáron is bemutatott kétnyelvű *Mesék – Märchen* című kötetéből (1999) vett gondolattal zárjam:

„–Talán születik egyszer egy kislány, aki elég csöndes lesz meghallani a tiszavirág-rajzásban a szélsodorta, már érthetlenné kopott varázsigéket; aki kútjaink, tűzhelyeink fölött őrködik majd. Harmadik életévére ragyogó lesz majd a pillantása, a kilencedikre ködbe bújó kastélyok ajtóit nyitogatja, a tizenkettedikre lénye megcsendesül, mint az érett szőlőfürt. [...] – Hátha éppen ez az a kislány – kockáztatta meg Bégoé –, csakhogy nem ismerjük fel szendergő álarcában.” (Lobbanás)

Meggyőződésem, hogy mindannyian láttuk már valamikor ezt a kisleányt – még ha csak néhány pillanat erejéig is – Egyed Emese társaságában. Én – nemegyszer találkoztam már vele Árkádiában.

Tar Gabriella-Nóra

Kolozsvár, 2021. június 8-án

Contents

Imre József Balázs: Zsuzsa Thury in the Context of Transylvanian Hungarian Literature.....	1
Zsuzsa Demeter: Tibor Bálint's Lucky Charm: Following the Reception of "The Wailing Monkey"	13
Emil Hargittay: Péter Pázmány and Transylvania – Old and New Data	27
Judit Hernády: Text Construction and the Technique of Narration in Péter Apor's <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	36
János Péntek: The Unduly Forgotten Scholar of the Hungarian Language Renewal Period: Count József Teleki.....	48
Attila Benő – Krisztina Sófalvi: „What is it called?” Ways and Forms of Indicating Lexical Gap and Linguistic Uncertainty in the Statements of Romanian-Hungarian Bilingual Speakers.....	65

Workshop

Júlia Vallasek: Up or Down? Modalities of Constructing the Memory of Trianon in the Space-practices of the Hungarian Inter-war Novel	81
Csaba Horváth: Changes of the Drinking Song in Hungarian Literature	89
Csilla Tamás: The Function and Significance of Toponyms of Relief Forms in the Aranyos Region	105

Review

Fruzsina Kelemen: Approaches to the Interpretation of the Dialogue.....	114
Orsolya András: Empathic Tracing.....	117
Annamária Biró: Possibilities of Calendar Research.....	119
Anna Keszeg: Our Faulty Stars.....	122
Eszter Szabó-Reznek: Tradition, Memory, Musealisation: János Arany and Nagyszalonta.....	124
Borbála Zsemlyei: “If one nation's language is there, let the other's be there too”	128
Márta Zabán: The Power of Textology	131

Society Communications

Gabriella-Nóra Tar: Laudatio in the Honour of Professor Emese Egyed Literary Historian	135
---	-----

Cuprins

Imre József Balázs: Zsuzsa Thury și literatura maghiară din Transilvania.....	1
Zsuzsa Demeter: Mascota lui Tibor Bálint. Aspecte ale interpretării romanului „Maimuța plângătoare”	13
Emil Hargittay: Péter Pázmány și Transilvania – date mai vechi și mai recente.....	27
Judit Hernády: Construcția textului și tehnica narațiunii în Metamorphosis Transylvaniae de Péter Apor.....	36
János Péntek: Lingvistul savant, ignorat nedemn, al înnoirii limbii maghiare, contele József Teleki.....	48
Attila Benő – Krisztina Sófalvi: „Cum să spun?” Modalități și forme de indicare a lacunei lexicale și a incertitudinii lingvistice în enunțurile vorbitorilor bilingvi din Câmpia Transilvaniei.....	65

Atelier

Júlia Vallasek: „Orientare în jos.” Concepte de spațiu și rolul lor în construirea memoriei în romane transilvane din perioada interbelică	81
Csaba Horváth: Cântecul de pahar în literatura maghiară	89
Csilla Tamás: Funcția și semnificația toponimelor formelor de relief din regiunea Arieșului	105

Recenzii

Fruzsina Kelemen: Abordări ale interpretării dialogului	114
Orsolya András: Urmărire empatică	117
Annamária Biró: Posibilități ale cercetării calendarelor	119
Anna Keszeg: Vina e a stelelor	122
Eszter Szabó-Reznek: Tradiții, memorie, muzealizație: János Arany și Salonta.....	124
Borbála Zsemlyei: „Dacă limba unei națiuni e acolo, să fie acolo și limba celorlalte”	128
Márta Zabán: Puterea textologiei.....	131

Anunțuri

Gabriella-Nóra Tar: Laudatie în onoarea Prof. Univ. Emese Egyed, istoric literar	135
--	-----

Tartalom

Balázs Imre József: Thury Zsuzsa és az erdélyi magyar irodalom.....	1
Demeter Zsuzsa: Bálint Tibor kabalája. Szempontok a <i>Zokogó majom</i> értelmezéséhez.....	13
Hargittay Emil: Pázmány Péter és Erdély – régebbi és újabb adatok.....	27
Hernády Judit: Szövegalkotás és elbeszéléstechnika a <i>Metamorphosis Transylvaniae</i> -ben.....	36
Péntek János: A nyelvújítás méltatlanul elfeledett tudós nyelvésze, gróf Teleki József.....	48
Benő Attila – Sófalvi Krisztina: „... <i>hogy is neveződik?</i> ” A nyelvi hiány és a nyelvi bizonytalanság jelzésének módjai és formái a mezőségi kétnyelvű beszélők megnyilatkozásaiban.....	65

Műhely

Vallasek Júlia: <i>Lefele igazodj!</i> Térképzetek a trianoni változást tematizáló magyar regényekben.....	81
Horváth Csaba: A csikóbőrös kulacstól a kannás bordalig. A bordal változásai a magyar lírában.....	89
Tamás Csilla: Funkció és jelentés Aranyos vidékének térszinformaneveiben.....	105

Szemle

Kelemen Fruzsina: Közelítési szempontok a dialógus értelmezéséhez.....	114
András Orsolya: Empatikus nyomolvasás.....	117
Biró Annamária: A kalendáriumkutatás lehetőségei.....	119
Keszeg Anna: Csillagainkban a hiba.....	122
Szabó-Reznek Eszter: Hagyományrétegek, emlékezet, muzealizáció: Arany János és Nagyszalonta.....	124
Zsemlyei Borbála: „ <i>ha egyik Nemzetnek nyelve ott van, az másiké is legyen ott</i> ”.....	128
Zabán Márta: A textológia hatalma.....	131

Közlemények

Tar Gabriella-Nóra: Laudatio Egyed Emese irodalomtörténész, egyetemi tanár tiszteletére.....	135
--	-----

ISSN 1453-0961

9 771453 096100